

БГ 6
12
60

БГ

eu2018bg.bg

БЪЛГАРИЯ В
ЮНЕСКО

МАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО
НАСЛЕДСТВО

ПРЕДСТАВЕНО ЧРЕЗ
ДОБАВЕНА РЕАЛНОСТ:

LIVE CARD

БОЯНСКАТА ЦЪРКВА „СВ. СВ. НИКОЛА И ПАНТЕЛЕЙМОН“

В подножието на планината Витоша, сгушена сред великолепен парк, се намира малката Боянска църква. Нейните стенописни шедеври от 1259 г. са смятани за предвестник на Европейския ренесанс и заслужено й отреждат място в Списъка на световното културно наследство на Юнеско още през 1979 г.

Най-старата част на храма е построена още в X - XI в. В средата на XIII в. местният владетел, севастократор Калоян и съпругата му Десислава стават дарители за разширяване и надстройкаване на първоначалния параклис. Стените на долния етаж са изписани от докоснат от Бога неизвестен зограф - Боянския майстор. Неговият самороден гений създава изключително живи образи. С особено дълбок психологизъм се отличават ктиторските портрети, а образът на Десислава е смятан за най-красивия и одухотворен женски образ в европейската живопис от онази епоха.

Ктиторският надпис, който свидетелства за царствената принадлежност на владетелското семейство и точната година на изписване на храма - 1259, е друг надскочил времето си и православния канон елемент.

За първи път в българската църковна живопис се появява и портрет на царска двойка - цар Константин Тих Асен и царица Ирина, внучка на великия български владетел Иван Асен II.

РИЛСКИЯТ МАНАСТИР

Културно-исторически символ на България, основан през X в. от отшелника Иван Рилски и негови ученици. Намира се в планината Рила на 1147 м надморска височина. Представява уникален архитектурен комплекс от култови, жилищни и стопански постройки, разположени на площ 8000 кв.м. Сред тях се открояват петкуполната главна църква и Хрельовата кула, в която най-ценни са великолепният дърворезбован иконостас, възрожденската църковна живопис, дело на Захари Зограф и други представители на Самоковската и Банската художествена школа, целебната икона на Богородица Одигитрия (Пътеводителка) и гробът на цар Борис III. Манастирът притежава богата библиотека и музейна сбирка от над 35 000 експоната, сред които и единственият по рода си финорезбован „Кръст на Рафаил“. Изработката му отнема 12 години и коства зрението на неговия създател - монаха Рафаил.

По време на османското владичество манастирът е позител на българската духовност и ценности. След пожар в края на 18 в. той издигнат отново със средствата и труда на българското население.

Рилският манастир е под защитата на ЮНЕСКО от 1983 г.

ИВАНОВСКИТЕ СКАЛНИ ЦЪРКВИ

Истински културен феномен, вписан в уникалния ландшафт. Общо 20 малки скални църкви, параклиси и килии, издълбани на различна височина в скалите на живописния каньон на река Русенски Лом и свързани в своеобразна система чрез пътеки и стълби. Първите килии са издълбани от отшелници още през XII в. В годините на Втората българска държава царе и боляри подкрепят святото дело, като изпращат каменоделци да дълбаят в скалите нови храмове и зографи, които да стенописват. В онази епоха броят на скалните църкви достига 41, а на килиите – близо 300, но по време на османското владичество голяма част от тях са разрушени от природни катаклизми. В средата на XIV в. един от тези храмове „Св. Арахангел Михаил“ се превръща в център на исихазма по българските земи.

Сред запазените портрети на ктиторите на скалната обител са тези на царете Иван Асен II и Иван Александър. Забележителни са кратките послания и изповеди на монасите, издълбани в стените на килиите. От XIV в. са датирани стенописите, смятани за един от върховете на средновековното българско и балканско изкуство със световна слава.

Сравнително съхранена е главната църква на храмовия комплекс – „Света Богородица“. Тя е изсечена на 38 м височина. Вътрешното пространство е запълнено от долу догоре с библейски сцени, образи на светите апостоли и ангелски светци. Сред най-богато украсените е параклисиът „Господев дол“. Надпис на стената гласи, че на това място се е замонашил, а по-късно и е погребан българският цар Георги Тертер.

Ивановските скални църкви са под егидата на Юнеско от 1979 г.

МАДАРСКИЯТ КОННИК

Представлява каменен релеф, изсечен на 23 метра височина в отвесна скала, недалеч от първата българска столица Плиска. Изобразява конник, следващо го върно куче, орел и лъв в краката на коня, прободен от копие. Той е уникален пример за ранносредновековното монументално изкуство без аналог в целия свят.

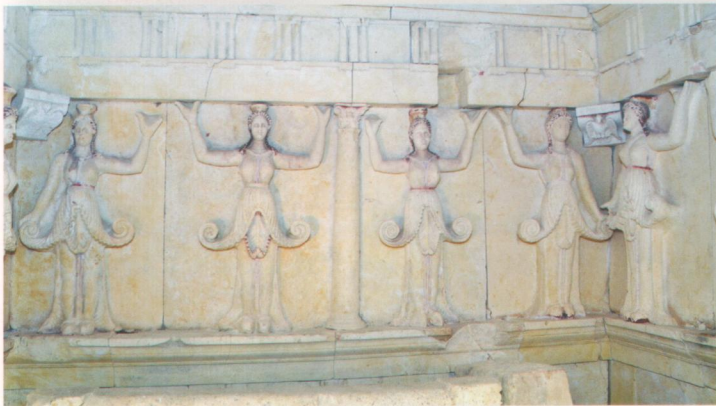
Изображението напомня триумфалните сцени, познати от Древния изток. Според местни предания конникът е свети Георги Победоносец, но надпис от 705 г. го свързва с хан, който укрепва и разширява на юг територията на младата българска държава. Други свързват релефа с хан Омуртаг, който създава култов комплекс върху терасата под скалата. За някои историци Мадарският конник и монументалното строителство в Плиска са пример за приемственост от персийското изкуство.

От гледна точка на петрологията (наука за скалите), която изследва състоянието на камъка и ръбовете на релефа, съществува още една теория. Според нея мястото е познато и почитано още в дълбока древност, а изображенията на релефа са били добавяни към съществуващи по-стари.

През 2008 г. след национално допитване Мадарският конник е обявен за глобален символ на България. Под защитата на Юнеско е от 1979 г. Копие на релефа може да бъде видяно в Археологическия музей в София.

СВЕЩАРСКАТА ГРОБНИЦА

Свещарската гробница е част от историко-археологическия резерват „Сборяново“ край Разград. На това място е била столицата на тракийското племе гети - комплекс от светилища, некрополи и селища. Според разказите на Херодот гетите са велико племе на пророци, които практикуват безсмъртие. Имали са изключителни познания по математика, астрономия, етика и други науки, които повлияват европейските народи.

Свещарската гробница е тракийско-елинистична гробница от първата четвърт на III в. пр. Хр., за която се предполага, че е принадлежала на гетския владетел Дромихет. Състои се от коридор (дромос), преддверие и две камери. В гробната камера има две каменни легла, върху които са били положени владетелят и любимата му съпруга. Помещението е богато украсено в елинистичен стил, пречупен през вижданията и вярванията на траките. Трите стени са оформени като колонада, но корнизът е „положен“ върху ръцете на десет кариатиди – женски фигури, облечи в дълги надиплени дрехи. Стенописната сцена над главите им изобразява процесия и обредна хероизация – обожествяване на владетеля покойник, който получава златен венец от ръцете на богиня.

Свещарската гробница е най-значимата от всички находки в комплекса. Открита е през 1982 г. Уникалността на архитектурата и художествената украса са причина гробницата да бъде приета в Списъка на културните обекти със световно значение под егидата на Юнеско още през 1985 година.

НЕМАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

НЕСТИНАРСТВОТО

Нестинарството е древен езически обичай, подчинен на култа към Слънцето, който с навлизането на християнството по българските земи се обвързва с култа към свети Константин и майка му света Елена. В автентичния си вид е запазен единствено в няколко села в района на Странджа планина. Някога ритуалът се е изпълнявал само от жени. Главната нестинарка по традиция е най-възрастната посветена жена в селото. Тя върви начело с украсена с хоругви икона на двамата светци. Вечер се пали огън. И когато той загасне, върху разпилените още живи въглини, нестинарката изпълнява ритуален танц. Влизането ѝ с боси крака в жаравата се нарича прихващане. По време на танца нестинарката изпада в транс в ритъма на тъпан. Ритуалът се изпълнява в периода, определен като култ към Слънцето в края на пролетта, а не само в деня, в който се честват светите Константин и Елена. Той символизира мъката и страданието, а не пречиштането, както грешно се приема в нашето съвремие.

Днес нестинарството се е видоизменило. В ритуала вземат участие и мъже, и млади момичета. Превърнато е в туристическа атракция, която смайва чужденците. Но под егидата на Юнеско от 2009 година е единствено автентичният му вариант, който може да бъде видян в села като Бродилово, Граматиково и Българи.

ОБИЧАЯТ „СУРВА“

Сурва или Сурова е древен обичай, който води началото си още от траките. Празнувал се е по време на честванията на бог Дионис в чест на на езическата Нова година. Този празник бележи началото на новата земеделска година. В маскарадните игри участие взимат само мъже – предимно ергени. Те се обличат с костюми и носят маски на зверове, които сами са изработили. На кръста си затъкват хлопки. Мъжете се движат със специфична стъпка или подскачат, наричат и благославят, а стотиците звънци огласяят околността, за да плашат и гонят злите духове, останали от старата година.

Играта на маскираните мъже наподобява ритуал. Тя е мистично единство на ритъм, звук и багри. Маската в народните вярвания защитава от „нечисти сили“, а острият звън на хлопките засилва предпазното им действие. Костюмите се изработват от нарязани парцали, кожа, пера и пресъздават разнообразни персонажи.

Обичаят „Сурва“ е типичен за района на гр. Перник. От 1966 г. тук се провежда ежегоден фестивал, който събира огромен брой участници и зрители.

В началото на 2016 г. обичаят е включен в Списъка на нематериалните културни ценности със световно значение на Юнеско.

ФОЛКЛОРНИЯТ ФЕСТИВАЛ В КОПРИВЩИЦА

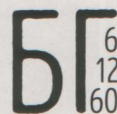
Това е петият елемент от нематериалното културно наследство на България, включен в Списъка на Юнеско през февруари 2017 г. Първият фестивал е проведен през 1965 г. Оттогава се провежда на всеки 5 години в местността Войводенец край Копrivшцица.

През месец август от всички краища на България и света в Копrivшцица се събират хиляди българи на различна възраст, облечени в носии и изпълняващи битови и обредни практики. Разказват се легенди и истории, звучи автентично пеене, изпълняват се фолклорни танци и се демонстрират традиционни занаяти.

Целта на уникалния събор е да се запази българската фолклорна традиция, да се събуди съзнанието на хората за важноста на културното наследство, неговото опазване и живото му присъствие в бита на съвременния българин и бъдещото поколение.

Всички изпълнения се документират с цел създаване на архивен фонд. Последните две издания регистрират рекорден брой участници – близо 40 000 души, включително и чуждестранни изпълнители, пресъздаващи българските народни фолклорни традиции.

Проектът „БГ 6/12/60“ е част от „Културна програма за Българското председателство на Съвета на Европейския съюз 2018 г.“ и се реализира с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“

eu2018bg.bg

www.bta.bg

АВТЕНТИЧНОТО ПЕЕНЕ НА БИСТРИШКИТЕ БАБИ

Бистришките баби са група за автентичен фолклор, създадена преди повече от 60 години в софийското село Бистрица. Те изпълняват песните на етнографска област Шоплука по начина, по който това се е правило още в предхристиянските култури. Този старинен начин на изпяване се асоциира с типа полифонично пеене, определено от експертите като диафония.

Феноменът архаична полихония е вероятно една от най-ранните форми на музикално мислене и изразяване в света. Характерната мелодика се е съхранила през вековете.

Бистришките баби и тяхното уникално архаично тригласно пеене с характерна мелодика е определено за световен шедьовър на сесията на ЮНЕСКО през 2005 г. и е включено в листата на нематериалните ценности със световно значение.

ЧИПРОВСКИТЕ КИЛИМИ – ДУХ, ВЪТКАН В МАТЕРИЯ

Пъстрите чипровски килими са феномен сред българските художествени занаяти. Първите сведения за тях са от началото на 17 в., но производството им процъфтява през Възраждането.

Изработват се изцяло ръчно, на вертикален стан, от естествени материи – вълна и памук. Килимите са двулицеви, като двете им страни са напълно еднакви и гладки. Втъканите стилизирани фигури имат важно значение в народния бит, ярвания и култура. Смесът им се корени в магичната символика на прабългарите. Основен геометричен елемент при тях е триъгълникът. Обърнат с върха нагоре, той символизира мъжкото начало, с върха надолу – женското. Различните му съчетания и положения олицетворяват семейството, дома, безкрайността, човешката воля и сексуалност, преходността на земните неща. Сред най-популярните фигури са: маказ – наподобява ножици, символ на времето и свободата, карачка – напомня човешка фигура и е наричана за плодородие, катаница – наричана за закрила и благополучие, кръстачка – символизираща земята и материята. Средата на килима е запазена за един от най-монументалните орнаменти – дървото. Симетрично от двете му страни се разполагат клони, отрупани с гроздове и плодове.

Чипровските килими се произвеждат и до днес. Уникалната техника на изработването им и фигуралната символика им отреждат заслужено място в Световната представителна листа на елементи на нематериалното културно наследство на ЮНЕСКО през 2014 г.

КАЗАНЛЪШКАТА ГРОБНИЦА

Това е първият български паметник, включен в Списъка на Юнеско през 1979 г. Тя е забележителна културна ценност от ранноелинистичната епоха по нашите земи. Датирана е в края на IV – началото на III в. пр. Хр. и е от най-атрактивните не само сред гробниците от Долината на тракийските владетели, но и в света.

В цялост Казанлъшката гробница е истински шедевър на тракийската култура. Състои се от преддверие, дромос (коридор) и куполна гробна камера. Стенописите са едни от най-добре запазените и с изключителна художествена стойност образци на тракийското изкуство. Те пресъздават в сцени живота на погребаните в гробницата знатен тракийски владетел жрец и любимата му жена. Изображенията са безценен източник на информация за тракийската култура. Изкуствоведите смятат, че образите са идеализирани до съвършенство, което е препратка към елинските майстори, но доброто познаване на детайлите от бита на траките насочва към възможността рисунките да са дело на тракийски художник. Оригиналната гробница е в консервационен режим, но близо до нея е изградено нейно копие, което може да бъде видяно от туристите целогодишно.

СТАРИЯТ ГРАД НЕСЕБЪР

Един от най-древните градове в Европа, основан от древните траките като малко рибарско селище преди повече от 3200 години. Техният вожд му дава името си Мелса с приставката „брия“, което означава град. От това време са запазени останки от оборудването на корабите от двете пристанища – северното и южното. По-късно селището Мелсамбрия е изоставено от траките, а на тяхно място елините създават колония. Градът има стратегическо географско положение. Жителите му, които пренасят силно развитата си елинска култура, бързо забогатяват от търговията по вода и суша. Всичко това предопределя неговия бърз разцвет. През вековете градът играе важна роля в политическия, стопанския и културния живот не само на Балканския полуостров, но и на съседните европейски и азиатски народи. С годините името на селището търпи промени. Мелсамбрия през Средновековието става Месемврия, по-късно Месевър, за да достигне до нас като Несебър.

Рим го включва в пределите на своята империя през I в. сл. Хр. През IV в. сл.Хр. той вече е в границите на Византия. Завладян е от българите през 812 г. по време на управлението на хан Крум. Своя разцвет селището достига по време на Втората българска държава (XIII - XIV в). Османските турци го покоряват доста след падането на България под тяхна власт, в годината, в която превземат и Константинопол - 1453.

Наричат Несебър енциклопедия на християнското църковно строителство. През своето съществуване той побира близо 40 църкви, заради което чуждите изследователи му дават името „българската Равена“. До наши дни достигат повече от 20 и то много добре запазени. Този факт определя Несебър като града с най-много християнски храмове на глава от населението в света. Повечето от тях са действащи и днес.

Старият град Несебър е включен в списъка на Юнеско през 1983 г.

